

КОЖЕВНИКОВ А. Ю.

адвокат

УДК 347.998.85

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.72>**СПРОЩЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ФОРМА ПРАВОСУДДЯ
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ**

Наукова стаття присвячена дослідженню правової природи та тенденцій розвитку спрощених позовних проваджень в адміністративному судочинстві під час дії правового режиму воєнного стану.

Констатується, що використання спрощеної процедури судочинства може значно підвищити ефективність судової системи, зменшити навантаження на суди і скоротити час розгляду справ. Впровадження таких процедур забезпечує швидший доступ до правосуддя для громадян та підприємств, знижує витрати на судовий процес і сприяє більш оперативному вирішенню правових питань. Це не лише поліпшує функціонування судової системи, але й підвищує довіру до правосуддя в цілому, оскільки громадяни бачать реальні приклади швидкого та справедливого вирішення їхніх справ.

Обґрунтовується позиція, що поява спрощеної форми провадження в адміністративному судочинстві є результатом активного впровадження електронного правосуддя. Однак це можливо лише в тих справах, де наявність письмових доказів, представлених сторонами, є достатньою для їх розгляду. Цей перехід до спрощеного (письмового) провадження в адміністративних справах, який спостерігається в контексті електронного правосуддя, відображає актуальні тенденції у правовій сфері, враховуючи потреби сучасного суспільства в швидкому та ефективному вирішенні справ, зменшенні бюрократичних процедур та оптимізації судового процесу.

Робиться висновок, що спрощене провадження сприяє зменшенню навантаження на суди, що дає змогу суддям приділяти більше уваги складним та важливим справам. Впровадження таких процедур є ключовим кроком у реформуванні судової системи, спрямованим на підвищення її ефективності та забезпечення справедливого розгляду справ. З урахуванням цього можна стверджувати, що спрощене провадження є необхідним елементом сучасного адміністративного судочинства, який відповідає потребам суспільства та сприяє підвищенню довіри до судової влади.

Ключові слова: адміністративне судочинство, спрощене провадження, форма правосуддя, провадження, публічно-правовий спір, юрисдикція, адміністративна юрисдикція, суд, процес.

Kozhevnykov A. Yu. Simplified proceedings as a form of justice in administrative proceedings

The scientific article is devoted to the study of the legal nature and trends in the development of simplified claim proceedings in administrative proceedings during the legal regime of martial law.

It is stated that the use of a simplified judicial procedure can significantly increase the efficiency of the judicial system, reduce the burden on the courts and reduce the time for considering cases. The introduction of such procedures provides quick access to justice for citizens and businesses, reduces the cost of legal proceedings and contributes to faster resolution of legal issues. This not only improves

the functioning of the judicial system, but also increases confidence in justice in general, as citizens see real examples of rapid and fair resolution of their cases.

The article substantiates the position that the appearance of a simplified form of proceedings in administrative proceedings is the result of the active introduction of electronic Justice. However, this is only possible in cases where the availability of written evidence presented by the parties is sufficient for their consideration. This transition to simplified (written) proceedings in administrative cases, which is observed in the context of e-justice, reflects current trends in the legal sphere, taking into account the needs of modern society in the rapid and effective resolution of cases, reducing bureaucratic procedures and optimizing the judicial process.

It is concluded that simplified proceedings help reduce the burden on the courts, which allows judges to pay more attention to complex and important cases. The introduction of such procedures is a key step in reforming the judicial system, aimed at improving its efficiency and ensuring fair consideration of cases. With this in mind, it can be argued that simplified proceedings are a necessary element of modern administrative proceedings that meet the needs of society and contribute to increasing confidence in the judiciary.

Key words: *administrative proceedings, simplified proceedings, form of justice, proceedings, public law dispute, jurisdiction, administrative jurisdiction, court, process.*

Постановка проблеми. Історія розвитку процесуального законодавства різних країн показує, що прагнення до спрощення і скорочення судочинства властиве всім правовим системам. Сучасне українське законодавство включає норми, які дозволяють спрощену процедуру судочинства в адміністративному процесі, і вони повністю довели свою ефективність.

Зміни в суспільних відносинах та зростання кількості публічно-правових спорів останнім часом вимагають прискорення адміністративного судочинства. Способи спрощення адміністративного судочинства актуальні не лише через велике навантаження на суди, але й як продовження процесу спрощення судових процедур, яке характерне, в тому числі, і для європейських країн. Подальше вдосконалення спрощених позовних проваджень в адміністративному судочинстві, що є результатом оптимізації, спрощення та прискорення адміністративного процесу, а також розробка пропозицій щодо покращення судової практики з розгляду справ адміністративної юрисдикції із використанням спрощеної процесуальної форми, потребують глибокого наукового дослідження. Через недостатнє дослідження проблемних питань правової природи спрощених позовних проваджень на концептуальному рівні у вітчизняній правовій доктрині відсутні належні підходи до розуміння їх сутності в адміністративному судочинстві.

Питання спрощення адміністративного судочинства є особливо актуальним в умовах воєнного стану через зростання кількості публічно-правових спорів, обмеженість ресурсів, необхідність швидкого прийняття рішень та забезпечення захисту прав громадян. Спрощені процедури дозволяють судовій системі швидше та ефективніше реагувати на нові виклики, зменшуючи бюрократичні перепони та забезпечуючи доступ до правосуддя навіть у складних умовах, що сприяє підтриманню стабільності та правопорядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спрощені позовні провадження як форма адміністративного судочинства частково ставали предметом дослідження у працях таких вчених адміністративістів, як О. М. Бандурка, В. М. Бевзенко, Ю. П. Битяк, Е. Ф. Демський, С. В. Ківалов, В. К. Колпаков, І. Б. Коліушко, В. П. Кононець, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, Р. О. Куйбіда, Т. П. Мінка, Р. В. Миронюк, Р. С. Мельник, О. М. Пасенюк, Ю. С. Педько, О. П. Рябенко, М. І. Смокович, М. М. Тищенко та інші. Водночас дослідження правової природи та тенденцій розвитку спрощених позовних проваджень в адміністративному судочинстві під час дії правового режиму воєнного стану залишається недослідженим.

Метою статті є дослідження правової природи та тенденцій розвитку спрощених позовних проваджень в адміністративному судочинстві під час дії правового режиму воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Спрощена процедура судочинства здатна значно підвищити ефективність судової системи, зменшити навантаження на суди та скоротити час розгляду справ. Застосування таких процедур забезпечує швидший доступ до правосуддя для громадян, підприємств, установ та організацій, знижує витрати на судовий процес і сприяє більш оперативному вирішенню правових питань. В результаті, спрощене судочинство не лише поліпшує функціонування судової системи, але й підвищує довіру до правосуддя в цілому, оскільки громадяни бачать реальні приклади швидкого та справедливого вирішення їхніх справ.

У своєму науковому дослідженні Д. В. Кузнецов аналізує різні концептуальні підходи. За першим підходом основним критерієм видової класифікації проваджень вважається їхня ключова мета, а саме спрощення процедур розгляду певних категорій справ за допомогою встановлення специфічних особливостей та відхилень від загальних правил судового процесу. Інший підхід не віддає пріоритет спрощенню провадження. Це означає, що спрощення не є головною метою, а є лише інструментом оптимізації та удосконалення процедур судового розгляду [1].

В науковій правовій літературі аналізувалось тлумачення термінів «спрощення», «скорочення» та «прискорення», де дійшли до висновку, що «прискорення» в судовому процесі означає скорочення часу розгляду справи в суді, тоді як «скорочення» передбачає зменшення обсягу процесуальних дій. Також вказується, що в судовому процесі поняття «спрощення судочинства» та «спрощене судове провадження» не є ідентичними, хоча мають спільну мету – полегшити розгляд справи в суді, прискорити його та зробити його більш простим, і використовуються загальні засоби для досягнення цієї мети. При цьому спрощення може мати два різні напрями: спрощення законодавства та пошук нових форм судочинства [2, с. 119].

Згідно частині 2 статті 12 Кодексу адміністративного судочинства, спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Справами незначної складності є справи щодо:

- 1) прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби, окрім справ, в яких позивачами є службові особи, які у значенні Закону України «Про запобігання корупції» займають відповідальне та особливо відповідальне становище;
- 2) оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію;
- 3) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг;
- 4) припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи підприємницької діяльності фізичних осіб - підприємців у випадках, визначених законом, чи відміни державної реєстрації припинення юридичних осіб або підприємницької діяльності фізичних осіб - підприємців;
- 5) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію;
- 6) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 7) стягнення грошових сум, що ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений цим Кодексом строк оскарження;

8) типові справи;

9) оскарження нормативно-правових актів, які відтворюють зміст або прийняті на виконання нормативно-правового акта, визнаного судом протиправним і нечинним повністю або в окремії його частині;

10) інші справи, у яких суд дійде висновку про їх незначну складність, за винятком справ, які не можуть бути розглянуті за правилами спрощеного позовного провадження;

11) перебування іноземців або осіб без громадянства на території України [3].

Спрощення судочинства є важливим інструментом для покращення функціонування правової системи, підвищення довіри до судів і забезпечення справедливості та ефективності судового процесу. Слід зазначити, що розвитку спрощеного провадження в адміністративному процесі передували ряд чинників (таб. 1).

Таблиця 1

**Чинники, які сприяють розвитку спрощеного провадження
в адміністративному процесі**

Перевантаження судів	В багатьох країнах, включаючи Україну, суди часто перевантажені великою кількістю справ, що призводить до тривалих строків їх розгляду. Спрощені процедури дозволяють швидше розглядати менш складні справи, тим самим зменшуючи загальне навантаження на суди.
Доступність правосуддя	Спрощене судочинство робить правосуддя більш доступним для громадян і підприємств, особливо для тих, хто не має значних фінансових ресурсів. Це важливо для забезпечення рівності перед законом і доступу до правосуддя для всіх верств населення.
Економія ресурсів	Спрощені процедури допомагають знизити витрати на судовий процес як для держави, так і для учасників справи. Це особливо важливо в умовах обмежених бюджетних ресурсів та економічної нестабільності.
Підвищення ефективності	Ефективне судочинство сприяє швидкому вирішенню правових спорів, що в свою чергу позитивно впливає на бізнес-середовище, стимулює економічну активність і сприяє стабільності в суспільстві.
Відповідність міжнародним стандартам	Багато міжнародних організацій і угод закликають до реформування судових систем з метою підвищення їх ефективності та доступності. Спрощене судочинство є важливим кроком у цьому напрямку, що сприяє покращенню міжнародного іміджу країни.
Захист прав людини	Швидкий і справедливий судовий процес є ключовим елементом захисту прав людини. Спрощені процедури допомагають забезпечити своєчасний захист прав та інтересів громадян.

Розглядаючи сутність і правову природу інституту спрощеного провадження в адміністративному процесі, ми можемо виділити основні його характеристики, що відрізняють спрощене провадження в адміністративних справах від загального порядку їх судового розгляду.

1. У спрощеній процедурі відсутній усний розгляд. Це означає, що суд, розглядаючи спір, враховує лише письмові докази, включаючи відповіді та заперечення учасників судового процесу, письмовий висновок прокурора тощо, без виклику сторін і без проведення попереднього засідання. Однак, якщо суд вирішує, що для законного і справедливого розгляду адміністративної справи необхідно вислухати показання свідків, призначити експертизу, провести огляд і дослідження доказів на місці їх знаходження, а також з'ясувати додаткові обставини або дослідити додаткові докази, він переходить до розгляду справи за загальними правилами адміністративного судочинства.

2. Однією з ключових особливостей спрощеного (письмового) провадження в адміністративних справах є скорочені терміни, що значно відрізняються від загального порядку. Зазначені справи суд розглядає у строк не більше тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі, що сприяє економічності процесу. Ця особливість спрощеного провадження в адмі-

ністративних справах, зокрема скорочені терміни, сприяє швидшому та ефективнішому вирішенню спорів. Вона дозволяє забезпечити оперативний доступ до правосуддя для всіх сторін, що має важливе значення, особливо у випадках, коли справа має значний вплив на права або інтереси учасників. Крім того, скорочені терміни сприяють уникненню затягування судового процесу, що може стати перешкодою для ефективного вирішення спору і призвести до негативних наслідків для всіх сторін. Такий підхід до провадження також сприяє загальній ефективності судочинства і забезпечує дотримання засад швидкості, доступності та справедливості.

3. Рішення, ухвалене в рамках спрощеного провадження, може бути оскаржене сторонами шляхом подання апеляційної скарги. Термін подання апеляційної скарги рахується з моменту отримання особами, які беруть участь у справі, копії рішення. У судах апеляційної інстанції розгляд апеляційних скарг та подань у спрощеному порядку не допускається, що є гарантією забезпечення прав учасників адміністративного судочинства. Це означає, що заборона на розгляд справ у спрощеному порядку судами другої інстанції забезпечує можливість особи, яка не погоджується з рішенням суду першої інстанції, взяти участь у розгляді своєї скарги. Процедура апеляції є важливим елементом забезпечення справедливості та захисту прав учасників судового процесу. Вона дає можливість оскаржити рішення першої інстанції у випадку, якщо сторони не задоволені результатом. Це засіб контролю за правомірністю і об'єктивністю прийнятих рішень, що дозволяє уникнути можливих помилок або неправильних рішень. Такий механізм апеляції сприяє підвищенню довіри громадськості до судової системи та гарантує запобігання зловживанням або несправедливості в процесі здійснення правосуддя.

4. У процесі розгляду адміністративної справи в рамках спрощеного провадження повинні повністю забезпечуватися процесуальні права сторін. Це означає, що сторони мають змогу користуватися правом на зміну підстави або предмета адміністративного позову, правом на повну або часткову відмову від адміністративного позову, правом на повне або часткове визнання адміністративного позову, а також правом на укладення угоди про примирення. Зазначене забезпечує рівноправність та справедливість у судовому процесі, дозволяючи сторонам активно захищати свої інтереси та змінювати свої позиції відповідно до обставин справи. Право на зміну підстави чи предмета позову дає можливість адаптувати стратегію захисту до зміни обставин чи виявлення нових фактів. Відмова від позову або укладення угоди про примирення можуть сприяти швидшому та справедливому вирішенню конфлікту без необхідності вирішення через судовий процес. Такий підхід до забезпечення процесуальних прав сторін підтримує принципи справедливості та ефективності в судочинстві.

Усі виокремлені нами аспекти в цілому визначають юридичний характер спрощеного (письмового) провадження в адміністративних справах, яке вважається формою позовного адміністративного процесу.

В науковій літературі слушно наголошується на необхідності більш детально регламентувати дефініції, пов'язані зі спрощеними провадженнями. Сьогоднішнє їх розуміння є занадто загальним і на практиці призводить до негативних явищ, зокрема, до обмеження права на оскарження судового рішення [4, с. 66–75]. Це обмеження права на оскарження судового рішення може створювати ситуації, де важливі аспекти справи залишаються без належного розгляду, що підриває довіру до судової системи. Більш чітке визначення та критерії для класифікації справ допоможуть уникнути зловживань і забезпечити баланс між ефективністю судового процесу та захистом прав сторін. Впровадження таких змін потребує ретельного аналізу та внесення відповідних поправок до законодавства, а також підвищення кваліфікації суддів та інших учасників судового процесу для правильного застосування нових норм.

Ми вважаємо, що поява спрощеної форми провадження в адміністративному судочинстві пов'язана з активним впровадженням електронного правосуддя. Проте це можливо лише у справах, де наявність письмових доказів, представлених сторонами, є достатньою для їх розгляду. Часто це стосується малозначних справ [5, с. 32–35].

Такий перехід до спрощеного (письмового) провадження в адміністративних справах, що відбувається на тлі електронного правосуддя, відображає сучасні тенденції в правовій сфері. Він відповідає потребам сучасного суспільства у швидкому та ефективному вирішенні справ, зменшенню бюрократичних процедур та оптимізації судового процесу. Спрощене провадження дозволяє ефективно використовувати ресурси судової системи, скорочує час на розгляд справи і знижує навантаження на суддів та інший персонал суду [6, с. 142–147].

Однак, важливо забезпечити, щоб цей перехід не призводив до порушення прав і інтересів учасників судового процесу. Тому важливо враховувати, що не в усіх випадках спрощене провадження буде ефективним чи відповідати вимогам справедливості. Збереження можливості оскарження рішень, забезпечення рівних можливостей для всіх сторін та забезпечення доступу до справедливого судового процесу залишаються важливими принципами у будь-якій формі провадження.

Висновки. Таким чином, вважаємо за доцільне наголосити на важливості спрощених проваджень для оптимізації навантаження суддів, а також для досягнення процесуальної економії часу та коштів учасників адміністративного судочинства. Спрощене (письмове) провадження є досить ефективним, оскільки дозволяє судам приймати справедливі й обґрунтовані рішення у найкоротші терміни, сприяючи ефективному вирішенню завдань адміністративного судочинства.

Резюмуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що в практиці розгляду судами адміністративної юрисдикції справ у спрощеному (письмовому) порядку простежується тенденція до зростання кількості таких справ. Спрощене провадження покращує доступ до правосуддя для громадян, оскільки процес стає швидшим і менш затратним. Відповідно, впровадження таких процедур є важливим кроком у реформуванні судової системи, спрямованим на підвищення її ефективності та забезпечення справедливого розгляду справ. Враховуючи зазначене, можна стверджувати, що спрощене провадження є необхідним елементом сучасного адміністративного судочинства, який відповідає потребам суспільства та сприяє зміцненню довіри до судової влади.

Список використаних джерел:

1. Кузнєцов Д. В. Скорочене провадження в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: спец.: 12.00.07. Дніпро, 2017. 216 с.
2. Палій Є. А. Правова природа спрощених позовних проваджень в адміністративному судочинстві України. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 6. С. 116–120.
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2747-15>.
4. Ярошенко А. С., Костенко О. М. Визнання судом недійсними фіктивних договорів дарування, укладених з метою приховання майна боржника: проблеми формування єдиної правозастосовної практики. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 148. С. 66–75.
5. Кононець В. П. Роль Європейського Суду з Прав Людини у контролі за виконанням судових рішень органами публічної адміністрації в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 44. С. 32–35.
6. Kononets V. P. Practice of application by administrative courts of legislation in cases of appeals of decisions, actions or inaction of state executor. *KELM*. 2020. № 6. С. 142–147.

